RUSKO

Tento dokument vysvětluje vztahy mezi EU a Ruskem, jež jsou velmi napjaté od roku 2014, kdy Rusko protiprávně obsadilo Krymský poloostrov a zahájilo invazi na ukrajinské území a okupaci části Donbasu. K obtížným vztahům přispívají také destabilizační politiky v širším regionu, dezinformační kampaně, vměšování do záležitostí jiných zemí a porušování lidských práv. Když Rusko v roce 2022 zahájilo plošnou invazi na Ukrajinu, došlo k přerušení veškeré zbývající politické, kulturní i vědecké spolupráce a Evropská unie spolu s mezinárodním společenstvím uvalila na Rusko bezprecedentní sankce.

PRÁVNÍ ZÁKLAD

— Smlouva o Evropské unii: Hlava V „vnější činnost".

— Smlouva o fungování Evropské unie: články 206–207 (obchod) a články 216–219 (mezinárodní dohody).

— Dohoda o partnerství a spolupráci (bilaterální vztahy).

VZTAHY MEZI EU A RUSKEM

V minulosti spolu Evropská unie a Rusko rozvíjely strategické partnerství založené na politickém dialogu, hospodářské integraci a spolupráci v globálních záležitostech. To se změnilo poté, co v listopadu 2013 vypuklo na Ukrajině protestní hnutí Euromajdan. Mezi Ruskem a EU probíhala od roku 2008 jednání o uzavření nové dohody o spolupráci v oblasti obchodu, energetiky, kultury a bezpečnosti. V roce 2010 vzniklo takzvané partnerství pro modernizaci, které si kladlo za cíl podporovat reformy a inovace a prohlubovat hospodářské vazby. Unie současně podporovala Rusko v jeho snaze o přistoupení ke Světové obchodní organizaci (WTO), k němuž nakonec došlo v roce 2012.

Tento vývoj se náhle zastavil v roce 2014, kdy Rusko poprvé napadlo Ukrajinu, protiprávně anektovalo Krym a zahájilo invazi na část donbaského regionu na východě země. Tyto akty agrese zásadně oslabily samotný základ, na němž by se mohlo partnerství rozvíjet, a vedlo k celkovému přehodnocení politiky EU vůči Rusku.

V reakci na plošnou invazi na Ukrajinu přijala Unie vůbec první sankce proti Ruské federaci. Zahrnovaly zmrazení aktiv a zákaz vstupu ruským činitelům a dalším osobám, které se podílely na narušení svrchovanosti Ukrajiny, na území EU. Vrcholné schůzky mezi představiteli EU a Ruska byly suspendovány, jednání o nové dohodě o spolupráci byla zastavena a Rusko bylo vyloučeno ze skupiny G8. Následovaly širší odvětvové sankce, které se zaměřovaly na obchod, finance, energetiku a obranu.

V roce 2016 vydala EU novou globální bezpečnostní strategii, která označuje Rusko za „jednu z hlavních strategických výzev" a vybízí Radu, aby se řídila pěti zásadami: 1) provádění minských dohod o příměří na východě Ukrajiny jako základní podmínka, bez níž nemůže dojít k výrazné změně postoje EU vůči Rusku; 2) posílené vztahy s východními partnery EU a dalšími sousedy, včetně Střední Asie; 3) zvyšování

odolnosti EU (např. v oblasti energetické bezpečnosti, hybridních hrozeb či strategické komunikace); 4) selektivní spolupráce s Ruskem v záležitostech, které jsou v zájmu EU; 5) potřeba navazování mezilidských kontaktů a podpora ruské občanské společnosti.

Dalším obratem ve vzájemných vztazích se stala plošná invaze Ruska na Ukrajinu, která začala 24. února 2022 a vyvolala zásadní změnu v evropské bezpečnostní politice. Evropská unie tuto protiprávní, nevyprovokovanou a neodůvodněnou útočnou válku proti Ukrajině odsoudila tím nejostřejším možným způsobem, zejména pokud jde o záměrné útoky na civilní obyvatelstvo a civilní infrastrukturu a pokusy o anexi ukrajinského území na základě inscenovaných referend v okupovaných oblastech. Od počátku požaduje, aby se Ruské síly okamžitě a bez jakýchkoli podmínek stáhly z celého území Ukrajiny v rámci jejích mezinárodně uznaných hranic, a zdůrazňuje, že Rusko nese plnou odpovědnost za flagrantní porušení Charty OSN a základních zásad mezinárodního práva. EU odsoudila Rusko i za to, že ve válce proti Ukrajině využívá jako zbraně potraviny, a poukázala na celosvětovou potravinovou krizi, kterou tím vyvolává.

V březnu 2022 přijala EU Strategický kompas pro bezpečnost a obranu, v němž Rusko označila za „dlouhodobou a přímou hrozbu pro evropskou bezpečnost". Tento dokument představuje zásadní přelom ve vzájemných vztazích, jak byly definovány v roce 2016. Stejně vyznívá i strategická koncepce NATO přijatá v červnu 2022, podle níž je Ruská federace „nejvýznamnější a nejpřímější hrozbou pro bezpečnost spojenců a pro mír a stabilitu v euroatlantické oblasti". Od roku 2022 se proto přístup EU vůči Rusku řídí těmito hlavními zásadami: 1) Rusko musí být na mezinárodní úrovni izolováno a musí na něj být uvaleny sankce, které mu znemožní vést válku; 2) mezinárodní společenství musí zajistit, aby byl ruský stát a jednotliví pachatelé a spolupachatelé pohnáni k odpovědnosti za porušování mezinárodního práva a válečné zločiny spáchané na Ukrajině; 3) je třeba podporovat země sousedící s EU, mimo jiné prostřednictvím politiky rozšíření, a pomáhat partnerům na celém světě řešit důsledky útočné války Ruska proti Ukrajině; 4) v zájmu obrany mezinárodního řádu založeného na pravidlech by měla být podporována úzká spolupráce s NATO a partnery po celém světě; 5) je třeba posílit odolnost EU, zejména pokud jde o energetickou bezpečnost a kritickou infrastrukturu, a bojovat proti kybernetickým a hybridním hrozbám a manipulacím s informacemi ze strany Ruska a proti ruskému vměšování; 6) je nutné podporovat občanskou společnost, obránce lidských práv a nezávislé sdělovací prostředky v Rusku i mimo něj a zároveň řešit hrozby pro bezpečnost a veřejný pořádek v EU.

V reakci na ruskou invazi členské státy EU v úzké spolupráci se svými partnery (zejména se Spojenými státy, Velkou Británií, Kanadou, Austrálií a Japonskem) rychle schválily nebývale přísné sankce. Od 24. února 2022 Unie postupně přijala 20 sankčních balíčků (stav ke květnu 2026), kterými výrazně rozšířila omezující odvětvová opatření a doplnila na sankční seznamy mnoho dalších osob a organizací. Cílem je dále zvýšit tlak na Rusko, aby válku zastavilo, oslabit ruskou hospodářskou základnu a připravit ji o zásadní technologie a trhy, a výrazně tak omezit schopnost Ruska vést válku.

Výsledkem této „sankční revoluce", jak se těmto 20 protiruským sankčním balíčkům přijatých v rychlém sledu začalo říkat, byl bezprecedentní soubor opatření proti klíčovým odvětvím ruského hospodářství a politickým elitám země. Jednotlivé balíčky postupně měnily a rozšiřovaly oblast působnosti sankcí, které byly postupně přijímány od roku 2014, a vytvořily nový režim zakazující dovoz zboží pocházejícího z protiprávně

anektovaných území Doněcké, Luhanské, Chersonské a Záporožské oblasti. Sankce mají být velmi tvrdé a mají mít dalekosáhlé dopady v odvětví financí, energetiky a dopravy, využívání vzdušného prostoru, technologií, poradenství, rozhlasového a televizního vysílání, metalurgie, luxusních výrobků a dalšího zboží. V porovnání s předválečným objemem obchodu se zákazy týkají 54 % vývozu do Ruska a 58 % dovozu z Ruska do EU. V březnu 2025 navíc EU uvalila cla na zemědělské produkty a hnojiva z Ruska a Běloruska. V pořadí hlavních obchodních partnerů EU Rusko kleslo z 5. místa v roce 2021 na 15. místo v roce 2024. Kromě hospodářských sankcí a opatření vůči jednotlivcům byla zavedena i řada omezujících opatření v diplomatické oblasti, například byl pozastaven zjednodušený vízový režim mezi EU a Ruskem. Evropská unie dále spolu s jinými členy WTO rozhodla, že na ruské výrobky a služby již nebude na trzích EU uplatňován režim nejvyšších výhod. V současnosti se již připravuje 21. sankční balíček. Očekává se, že tento balíček se více zaměří na ruskou „stínovou flotilu", finanční instituce, vojensko-průmyslové podniky a společnosti, které obchodují s ukradeným ukrajinským obilím.

Ke konci května 2026 figurovalo na sankčních seznamech přes 2700 jednotlivců a organizací. Mezi nimi jsou prezident Ruské federace Vladimir Putin, ministr zahraničí Sergej Lavrov, 351 poslanců Státní dumy, kteří hlasovali pro uznání dočasně okupovaných území v Doněcké a Luhanské oblasti, vysocí představitelé státního aparátu a armády, různé osoby podílející se na dezinformačních kampaních a osoby odpovědné za raketové údery proti civilistům a kritické civilní infrastruktuře. Na seznamu jsou i lidé stojící za protiprávními deportacemi, nucenými přesuny a nelegálními adopcemi ukrajinských dětí, stejně jako za jejich militarizací a ideologickým ovlivňováním. Sankce postihly také několik vysoce postavených členů paravojenské organizace „Wagnerova skupina".

Po smrti čelného představitele ruské opozice a laureáta Sacharovovy ceny Alexeje Navalného v sibiřské věznici v únoru 2024 a v reakci na rostoucí politické represe v Rusku zavedla Rada dne 27. května 2024 nový režim sankcí vůči osobám a subjektům odpovědným za porušování lidských práv, represe vůči občanské společnosti a demokratické opozici a podrývání demokracie a právního státu v Rusku. Nový režim doplňuje globální sankční režim EU v oblasti lidských práv a umožňuje EU rozhodnout i o dalších konkrétních opatřeních vůči Rusku v reakci na porušování lidských práv a vnitřní represe v zemi. Ke květnu 2026 byly sankce uvaleny na 37 organizací a 135 jednotlivců, mezi nimiž jsou soudci, státní zástupci a další představitelé justice, kteří se podstatným způsobem podíleli na věznění a vraždě Alexeje Navalného.

Dne 8. října 2024 přijala Rada nový režim sankcí v reakci na destabilizující činnost Ruska v EU i na celém světě, kterou se Rusko snaží oslabit demokratické procesy. Tato činnost zahrnuje podněcování nebo podporu násilných demonstrací, zastrašování kritiků, manipulaci s informacemi a provádění kybernetických útoků nebo sabotáží proti kritické infrastruktuře.

V květnu 2025 pak Rada rozšířila oblast působnosti svých autonomních omezujících opatření i na hmotná aktiva (plavidla, letadla, nemovitosti, součásti komunikačních sítí) a na transakce využívající poskytovatele finančních služeb a kryptoaktiv. Na tomto seznamu figuruje 69 jednotlivců a 19 organizací.

EU rovněž zintenzivnila opatření k dodržování sankcí, aby nedocházelo k jejich obcházení za pomoci třetích zemí. Opatření se zaměřují na zpětný vývoz zboží dvojího užití, kritických součástí a pokročilých technologií. EU již dříve uzavřela svůj vzdušný prostor pro ruská letadla a nedovoluje ruským plavidlům vplouvat do svých přístavů, nyní přijala i zvláštní opatření proti rostoucí „stínové flotile", kterou Rusko využívá k obcházení sankcí. Lodě, které se na obcházení sankcí podílejí, mají zakázán vstup do unijních přístavů, jsou omezeny služby, které jim mohou být poskytovány, a podléhají přísnějšímu dohledu při prodeji do třetích zemí. Celkový počet sankcionovaných plavidel přesáhl 600.

Aby bylo možné sankce lépe uplatňovat, přijala Rada dne 9. června 2023 rozhodnutí, kterým přidala jejich porušování na seznam trestných činů EU. To členským státům umožnilo harmonizovat trestní postihy a zlepšit spolupráci při vyšetřování a stíhání případů, kdy sankce nejsou dodržovány.

V září 2022 bylo zcela pozastaveno uplatňování dohody o zjednodušení vízového režimu mezi EU a Ruskem z roku 2007. Původně byly vydány také pokyny, jak by pozastavení víz mělo být prováděno, aby nemělo negativní dopad na osoby, které žádají o ochranu nebo mají pro cestu do EU legitimní důvody (novináři, disidenti či zástupci občanské společnosti). V listopadu 2025 však Komise vízová pravidla zpřísnila z důvodu zvýšených bezpečnostních rizik vyplývajících z útočné války Ruska proti Ukrajině, včetně zneužívání migrace jako zbraně, sabotáží a možného zneužívání vydaných víz.

Ruská vláda zareagovala odvetným opatřením: označila všechny členské státy EU a vedle nich Spojené království, Spojené státy a další země, na něž se vztahuje režim sankcí vůči Rusku, za „nepřátelské státy". Protiopatření nyní omezují širokou škálu obchodních a finančních transakcí s jednotlivci a organizacemi z těchto zemí.

Dne 31. března 2022 ruské orgány rovněž výrazně rozšířily „seznam nežádoucích osob", kterým je odepřen vstup na ruské území. Na seznam byli přidáni „nejvyšší představitelé EU, několik evropských komisařů a vedoucích vojenských orgánů EU, jakož i převážná většina poslanců Evropského parlamentu". Seznam nebyl oficiálně zveřejněn, což na rozdíl od unijního zákazu cestování vylučuje jakoukoli možnost odvolání. Ruská černá listina zahrnuje také vysoké státní činitele některých členských států a poslance vnitrostátních parlamentů a řadu veřejně známých osobností a zástupců sdělovacích prostředků.

EU považuje ruskou agresi za hrubé porušení mezinárodního práva a zásad Charty OSN, a proto podporuje úsilí Ukrajiny a mezinárodního společenství o to, aby válečné zločiny a další spáchané závažné zločiny včetně zločinu agrese nezůstaly nepotrestány a aby byla rovněž vyvozena odpovědnost za obrovské škody, které válka Ukrajině způsobila. Evropská komise, Rada Evropy a Ukrajina v únoru 2025 společně vytvořily právní základ pro zřízení zvláštního tribunálu pro zločin agrese proti Ukrajině. Tribunál formálně vznikl 25. června 2025 a jeho úkolem je vyšetřovat a stíhat ruský zločin agrese proti Ukrajině, jehož pachateli jsou političtí a vojenští představitelé Ruské federace a jeho spojenců, zejména Běloruska. V květnu 2026 Evropská komise jménem EU rovněž ratifikovala Úmluvu o zřízení Mezinárodní komise pro posuzování nároků Ukrajiny, která má přezkoumávat a posuzovat nároky na náhradu škod, ztrát a újmy, které Rusko způsobilo Ukrajině a jejím obyvatelům, a rozhodovat o nich. Tato komise také určuje výši odškodnění, které bude v každém jednotlivém případě vyplaceno.

Dne 2. dubna 2024 byl oficiálně zahájen provoz registru škod způsobených agresí Ruské federace vůči Ukrajině jako první krok k zavedení kompenzačního mechanismu. Od začátku plošné invaze bylo na Ukrajině zahájeno vyšetřování více než 140 000 válečných zločinů. Eurojust dostal nové pravomoci, které mu umožňují shromažďovat, analyzovat a uchovávat důkazy, které jsou zapotřebí k dalšímu vyšetřování válečných zločinů, zločinu genocidy a zločinů proti lidskosti spáchaných na ukrajinském území. V roce 2023 zahájilo v rámci Eurojustu svou činnost Mezinárodní středisko pro stíhání zločinu agrese vůči Ukrajině (ICPA) za účasti společného vyšetřovacího týmu EU.

Mezinárodní trestní soud vydal dne 17. března 2023 zatykače na prezidenta Ruské federace Vladimira Putina a na zmocněnkyni pro práva dětí na Úřadu prezidenta RF Mariju Lvovovou-Bělovou. Podle soudu lze totiž důvodně předpokládat, že nesou trestní odpovědnost za protiprávní deportaci a převoz ukrajinských dětí z okupovaných ukrajinských území do Ruské federace. Dne 5. března 2024 pak Mezinárodní trestní soud vydal zatykač na dva vysoce postavené ruské vojenské velitele.

Evropská unie také úzce spolupracuje s partnery ze skupiny G7 s cílem zajistit, aby příjmy ze zmrazených ruských státních aktiv přispívaly k úsilí o obnovu Ukrajiny a k vojenským výdajům. Je však nutné, aby se tak dělo v souladu s unijním i mezinárodním právem. Ruská centrální banka má v různých zemích světa aktiva ve výši asi 260 miliard EUR, z toho 210 miliard v Unii, kde s nimi nemůže nakládat. V květnu 2024 Rada přijala právní úpravu, která umožnila použít příjmy z těchto zmrazených aktiv na podporu Ukrajiny.V říjnu 2024 uzavřely země G7 dohodu o využití mimořádných příjmů vygenerovaných těmito aktivy k obsluze a splácení tzv. „úvěru v rámci urychlení mimořádných příjmů pro Ukrajinu“, jež činí 50 miliard USD a k němuž EU přispívá částkou 18,1 miliardy EUR. Souběžně s tím pokračuje mezi členskými státy komplikovaná diskuse o tom, zda lze legálně využívat i vlastní kapitál, nejen výnosy z něj, a jaká jsou s tím spojena rizika. Namísto zužitkování kapitálu přijala EU v dubnu 2026 půjčku na podporu Ukrajiny na období 2026–2027 ve výši 90 miliard EUR, která má být financována ze společných půjček na kapitálových trzích a zajištěna rozpočtem EU. Ukrajina je ze zákona povinna splatit jistinu této půjčky pouze v případě, že jí Rusko vyplatí válečné reparace.

Za vlády Vladimira Putina a zejména od roku 2012 se v Rusku krok za krokem zmenšuje prostor pro individuální a kolektivní protesty. Jsou k tomu využívány jak legislativní prostředky, tak cílené zastrašování kritiků. Ruské státní orgány postupně zavedly opatření, která výrazně omezují činnost „zahraničních agentů“ a „nežádoucích“ i „extremistických“ subjektů a která se dotkla stovek nevládních organizací. Současně se velmi zostřila cenzura sdělovacích prostředků, internetu a sociálních sítí. Za „zahraniční agenty“ byli označeni občanští aktivisté, obránci lidských práv, lidé z akademického prostředí a nezávislí novináři, kteří se tak stali terčem šikany a pronásledování a mnoho z nich skončilo ve vězení. Řada lidskoprávních organizací musela zastavit činnost a byla omezena svoboda projevu a pokojného shromažďování a sdružování. Represe dopadly i na investigativní a datovou žurnalistiku, zatímco státem ovládané sdělovací prostředky vytrvale vykreslují Rusko jako „pevnost obléhanou kolektivním Západem“. Výrazně omezeny byly také akademické svobody.

Parlamentní volby konané v letech 2016 a 2021 a regionální a místní volby konané v září 2022 se navíc uskutečnily ve velmi restriktivním politickém a mediálním prostředí, což vedlo k drtivému vítězství Putinovy strany Jednotné Rusko. Volební pozorovatelé

(působící v Rusku do roku 2016) a nezávislé sdělovací prostředky dospěli k závěru, že žádné z těchto ruských voleb nesplňovaly mezinárodní normy – docházelo při nich k podvodům, zaměstnanci dostávali příkazy, jak mají hlasovat, opoziční kandidáti byli systematicky vyřazováni atd. V září 2023 se v Ruské federaci konaly regionální volby, které proběhly i na okupovaných ukrajinských územích. EU proto tyto volby odsoudila jako nezákonné a nelegitimní. Pozorovatelé voleb z organizací pro práva voličů Russian Election Monitor a Golos uvedli, že tyto volby byly ještě méně svobodné než ty předchozí. Volební právo ruských občanů bylo natolik omezeno, že tyto volby ani nemohly být považovány za skutečně demokratické.

V roce 2018 byl Vladimir Putin počtvrté zvolen prezidentem. V roce 2020 pak inicioval ústavní změny, které mu měly umožnit zůstat u moci i po skončení tehdejšího mandátu v roce 2024 (teoreticky až do roku 2036). V březnu 2024 byl zvolen popáté; ve volbách, jež nebyly považovány za demokratické, získal 87,28 % hlasů při účasti 77,44 % oprávněných voličů. Tyto „volby" proběhly ve velmi restriktivním prostředí a za působení intenzivní propagandy. EU vydala k těmto takzvaným „volbám" prohlášení, v němž znovu zdůraznila, že neuznává a nikdy neuzná uspořádání voleb na území Ukrajiny ani jejich výsledky. Tehdejší místopředseda Komise a vysoký představitel Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku Josep Borrell prohlásil, že volby se řídily zákony velmi represivního charakteru, vyznačovaly se absencí smysluplné soutěže a nezávislých médií, svévolným zadržováním a pronásledováním představitelů opozice a občanské společnosti a novinářů a byly rovněž poznamenány náhlým úmrtím Alexeje Navalného v jedné z nejtvrdších ruských věžeňských kolonií. Navíc již podruhé v řadě (po parlamentních volbách v roce 2021) nemohla volby v Ruské federaci pozorovat Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (OBSE).

Po deseti letech zmenšování veřejného prostoru za vlády Vladimira Putina započala nová spirála vnitrostátního politického útlaku v lednu 2021, kdy se do Ruska vrátil Alexej Navalnyj. Represe dramaticky zesílily po zahájení invaze na Ukrajinu v únoru 2022. Důvodem k postihu nyní může být sebemenší nesouhlas či jen odchylka od oficiální verze událostí a kritické hlasy ve společnosti jsou stále častěji důvodem k trestnímu stíhání. Dle indexu demokracie EIU za rok 2024 představuje Rusko „autoritářský režim" a zaujímá ze 167 zemí 150. místo. Ve Světovém indexu svobody tisku za rok 2026 se Rusko umístilo na 172. místě ze 180 zemí – podle této zprávy jsou téměř všechny nezávislé sdělovací prostředky v Rusku buď zakázány, nebo podřízeny vojenské cenzuře. Zvláštní zpravodajka OSN pro situaci v oblasti lidských práv v Ruské federaci Marijana Kacarovová mnohokrát zdůraznila, že situace v Rusku se po invazi na Ukrajinu výrazně zhoršila a že dochází k systematickému potlačování občanských a politických práv.

Od 24. února 2022 bylo v Rusku zadrženo na 20 000 protiválečných demonstrantů a v současnosti je zde podle údajů organizace OVD-Info více než 6 500 osob vězněno z politických důvodů. EU již mnohokrát odsoudila systematické zásahy proti nevládním organizacím, organizacím občanské společnosti, obráncům lidských práv a nezávislým novinářům v Rusku i za jeho hranicemi a nadále podporuje ruské občany, kteří se veřejně vyslovují proti válce na Ukrajině nebo se účastní protiválečných demonstrací. Opakovaně potvrdila svou solidaritu se všemi ruskými občany, kteří jsou stíháni, vězněni nebo zastrašováni za svou činnost v oblasti lidských práv a za to, že pravdivě pojmenovávají protiprávní kroky režimu.

Demontáž občanských svobod pokračovala a sílila i v letech 2024–2025. Byly přijaty nové zákony, které umožnily stíhat i nezletilé osoby ve věku 14 let za „sabotáž" a konfiskovat majetek za protiválečné výroky a stanovily vyšší tresty za vlastizradu. V zemi dochází k inscenovaným procesům, při kterých se používá mučení, vyhrožování a provokace, lidé jsou stíháni za soukromé projevy (zejména na internetu), všichni „zahraniční agenti" mají zakázáno podílet se na vzdělávacích aktivitách, mezi které patří i vydávání knih a pořádání přednášek. Od roku 2026 dosáhla cenzura internetu bezprecedentní úrovně. Stát posílil kontrolu nad internetovou infrastrukturou natolik, že znemožnil přístup ke globálním aplikacím pro zasílání zpráv a platformám sociálních sítí. Používání VPN se je rostoucí měrou trestně stíháno, uživatelé jsou nuceni přecházet na aplikace kontrolované státem a dochází k rozsáhlému narušování a vypínání mobilního internetu.

PLATNÉ DOHODY

Právním základem vztahů mezi EU a Ruskem zůstává dohoda o partnerství a spolupráci podepsaná v červnu 1994. Tato dohoda byla původně uzavřena na deset let a každý rok se automaticky prodlužuje. Vytvořila rámec pro politický dialog a spolupráci, jehož součástí jsou i pravidelné konzultace o lidských právech a vrcholné schůzky konané dvakrát ročně. Všechny institucionální dialogy v rámci dohody o partnerství a spolupráci jsou však od roku 2014 pozastaveny.

Výsledkem summitu EU–Rusko v Petrohradě v roce 2003 bylo prohlášení o prohloubení spolupráce vytvořením čtyř „společných prostorů": 1) hospodářství; 2) svoboda, bezpečnost a právo; 3) vnější bezpečnost; 4) výzkum, vzdělávání a kultura. Souběžně s tím byla v roce 2007 obnovena politika Severní dimenze mezi EU, Ruskem, Norskem a Islandem, která podporovala přeshraniční spolupráci v oblasti Baltského moře a Barentsova moře. V roce 2008 byla zahájena jednání o nové dohodě mezi EU a Ruskou federací, která by zahrnovala právně závazná ustanovení v oblastech, jako jsou politický dialog, spravedlnost, svoboda, bezpečnost, hospodářská spolupráce, výzkum, vzdělávání, kultura, obchod, investice a energetika. V roce 2010 bylo také zahájeno „partnerství pro modernizaci". V roce 2011 byla dokončena jednání o dohodě o zjednodušení vízového režimu. Invaze Ruska na Krym však vedla k pozastavení všech těchto jednání a procesů. Evropská rada v roce 2014 přerušila spolupráci s Ruskem (s výjimkou přeshraniční spolupráce a mezilidských kontaktů) a po plošné invazi na Ukrajinu v únoru 2022 rozhodla, že Rusku nebude poskytnuto žádné nové financování. Tím skončila veškerá zbývající spolupráce.

ÚLOHA EVROPSKÉHO PARLAMENTU

V roce 1997 Evropský parlament schválil dohodu o partnerství a spolupráci na základě postupu souhlasu.

Přijal řadu usnesení o Ukrajině, v nichž odsoudil nezákonnou anexi Krymu Ruskem v roce 2014 a jeho úlohu při destabilizaci východní Ukrajiny. Ve svých usneseních ze dne 11. června 2015 o strategické vojenské situaci v povodí Černého moře po nezákonné anexi Krymu Ruskem a ze dne 12. března 2019 o stavu politických vztahů mezi EU a Ruskem podpořil unijní sankce a zdůraznil, že Evropská unie by měla poskytovat ruské občanské společnosti větší finanční pomoc a měla by navzdory

obtížným vztahům více podporovat vzájemné mezilidské kontakty. V usnesení z roku 2019 o stavu politických vztahů mezi EU a Ruskem vyjádřil vážné znepokojení nad chováním Ruska na mezinárodní scéně, zejména v zemích Východního partnerství. Poslanci rovněž kritizovali zhoršení stavu lidských práv a základních svobod v Rusku a navrhli, aby Rusko již nebylo považováno za „strategického partnera" EU. V září 2021 přijal Parlament doporučení o směřování politických vztahů mezi EU a Ruskem. Podle poslanců musí EU „zajistit, aby jakákoli další spolupráce [...] závisela na příslibu Kremlu ukončit domácí agresi vůči vlastnímu lidu, zastavit systematické represe vůči opozici, [...] politickým vězňům, organizacím občanské společnosti, zrušit či změnit všechny právní předpisy, které nejsou slučitelné s mezinárodními standardy, například předpisy týkající se ‚zahraničních agentů' [...] a ukončit vnější agresi vůči sousedním zemím". Poslanci Unii vyzvali, aby si stanovila jasně vymezené hranice, které nebude ochotna překročit, a aby nepokračovala ve spolupráci s Ruskem pouze proto, aby zůstaly otevřené kanály pro dialog. Požadovali rovněž vytvoření vize a strategie pro budoucnost vztahů EU se svobodným, prosperujícím, mírovým a demokratickým Ruskem.

Před rokem 2014 byl Parlament zastáncem uzavření nové komplexní dohody s Ruskem na základě společných hodnot a zájmů. Opakovaně však vyjadřoval velké obavy ohledně dodržování lidských práv, právního státu a stavu demokracie v Rusku, například pokud jde o zákony zaměřené proti „propagandě LGBTIQ", dekriminalizaci méně závažného domácího násilí, zásahy proti nezávislým nevládním organizacím či organizacím, které získávají finanční prostředky ze zdrojů nacházejících se mimo Rusko. Parlament zejména odsoudil bezprecedentní míru porušování lidských práv obyvatel Krymu, zejména Krymských Tatarů. V roce 2018 Parlament požadoval propuštění ukrajinského filmového režiséra Oleha Sencova, který se postavil proti nezákonné anexi Krymu, a udělil mu Sacharovovu cenu. Sencov byl propuštěn v roce 2019 v rámci výměny vězňů mezi Ruskem a Ukrajinou. Parlament důrazně odsoudil pokus o vraždu Alexeje Navalného v roce 2020.

Od začátku ruské útočné války proti Ukrajině Parlament schválil řadu usnesení odsuzujících ruskou agresi a spáchané zločiny a vyjádřil svou neochvějnou podporu nezávislosti, svrchovanosti a územní celistvosti Ukrajiny v jejích mezinárodně uznaných hranicích.

Po celou dobu trvání plošné invaze na Ukrajinu Parlament důrazně prosazuje silné a účinné sankce, které označil za klíčový nástroj vytváření tlaku na Ruskou federaci, Bělorusko a ostatní ruské spojence. Vyzýval k zabavení zmrazeného ruského majetku v EU a jeho využití na pomoc při obnově Ukrajiny a odškodnění obětí ruské agrese. Pokud jde o celosvětovou spolupráci v oblasti sankcí, Evropský parlament vyzval partnery, aby sankce podpořili, a vyjádřil znepokojení nad tím, že několik třetích zemí s Ruskem nadále spolupracuje a pomáhá mu sankce obcházet.

Ve svém usnesení ze dne 23. listopadu 2022 Parlament označil Rusko za stát podporující terorismus a používající teroristické prostředky a vyzval mezinárodní společenství, aby postupovalo jednotně při určování odpovědnosti za válečné zločiny, zločiny proti lidskosti a zločin agrese. V několika usneseních Parlament požadoval, aby se prezident Putin, další ruští představitelé a jejich běloruští spojenci zodpovídali ze zločinu agrese. Ve svém usnesení ze dne 19. ledna 2023 podpořil vytvoření zvláštního mezinárodního tribunálu, který by vyšetřoval zločin agrese vůči

Ukrajině, jehož se dopustilo politické a vojenské vedení Ruské federace a jeho spojenci, zejména Bělorusko. Rovněž podporuje probíhající vyšetřování situace na Ukrajině a údajných válečných zločinů, zločinů proti lidskosti a zločinu genocidy, které vede žalobce Mezinárodního trestního soudu. Parlament také uvítal zatykače Mezinárodního trestního soudu na Vladimira Putina a Mariju Lvovovou-Bělovovou, zmocněnkyni prezidenta Ruské federace pro práva dětí, z důvodu nezákonných deportací ukrajinských dětí na ruské území. V květnu 2025 Parlament důrazně odsoudil „genocidní strategii", kterou se Rusko s podporou Běloruska pokouší zničit ukrajinskou identitu. Patří sem jak nucené převozy a deportace ukrajinských dětí a jejich nezákonné adopce, tak i vraždy, nucená rusifikace a militarizace. V březnu 2026 Evropský parlament odsoudil nucený nábor cizích státních příslušníků do ruské armády (zejména z Afriky) jako závažné porušení lidských práv a mezinárodního práva.

Parlament odsoudil ruský režim rovněž za systematické překrucování historie, kterým se snaží ospravedlnit svou protiprávní válku proti Ukrajině, a stejně tak neschopnost stanovit odpovědnost za sovětské zločiny, glorifikaci stalinistické totality a úmyslné maření historického výzkumu. Současně odmítl veškeré snahy o zpochybňování historie a identity Ukrajiny.

Ve svém doporučení ze dne 8. června 2022 týkajícím se zahraniční, bezpečnostní a obranné politiky EU po ruské agresivní válce vůči Ukrajině vyzval Parlament vysokého představitele Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku a místopředsedu Komise Josepa Borrella, aby uplatňoval vůči Ruské federaci holistický přístup a aby – tváří v tvář brutálním činům a válečným zločinům páchaným na popud ruských politických elit ruskými jednotkami, spřízněnými subjekty a paravojenskými uskupeními na Ukrajině i jinde – upustil od jakékoli selektivní spolupráce s Moskvou.

Ve svém usnesení ze dne 16. února 2023 Parlament konstatoval, že ruská útočná válka zásadně změnila geopolitickou situaci v Evropě, a vyzval EU, aby přijala odvážná a komplexní politická, bezpečnostní a finanční rozhodnutí a pokračovala v mezinárodní izolaci Ruské federace.

Současně Parlament ve svém usnesení ze dne 6. října 2022 o eskalaci ruské válečné agrese proti Ukrajině prohlásil, že Komise, Evropská služba pro vnější činnost a členské státy by měly začít přemýšlet o tom, jak s Ruskem spolupracovat v budoucnu a jak mu pomoci úspěšně zvládnout přechod od autoritářského režimu k demokracii a opustit své současné revizionistické a imperialistické politiky.

Již řadu let před začátkem útočné války Parlament odsuzoval domácí útlak ruského režimu a stále se zhoršující stav lidských práv v zemi. Po vypuknutí války Parlament své postoje zopakoval a kritizoval zejména rozsáhlá omezení svobody přesvědčení a projevu, práva na pokojné shromažďování a sdružování a systematické zásahy proti organizacím občanské společnosti, obráncům lidských práv, nezávislým sdělovacím prostředkům, právníkům a politické opozici. Vyjádřil rovněž politování nad četnými represivními zákony, jako jsou zákony o „zahraničních agentech" a „nežádoucích organizacích", novelizovaný trestní zákoník a zákon o hromadných sdělovacích prostředcích. Ty všechny se využívají k soudní šikaně nesouhlasných názorů v zemi i v zahraničí a k podkopávání nezávislých sdělovacích prostředků. Kromě toho Parlament kritizoval všudypřítomnou a neustále zesilující se cenzuru.

Zejména důrazně kritizoval Rusko za odsouzení Alexeje Navalného, kterému Evropský parlament v roce 2021 udělil Sacharovovu cenu. Po zatčení a uvěznění dalších aktivistů přijal Parlament dvě usnesení – ze dne 7. dubna 2022 o vzrůstajících represích v Rusku a ze dne 20. dubna 2023 o represích v Rusku, zejména pokud jde o případy Vladimira Kary-Murzy a Alexeje Navalného. V rámci kampaně za propuštění Navalného nechal Parlament v červnu 2023 nainstalovat před budovou Parlamentu v Bruselu repliku izolační cely („šizo") v měřítku 1:1, v níž si Navalnyj odpykával svůj devatenáctiletý trest. Po Navalného náhlém úmrtí přijal Parlament dne 29. února 2024 usnesení, v němž hovořil o „vraždě", za níž nesou trestní a politickou odpovědnost ruská vláda a osobně Vladimir Putin, a odsoudil eskalaci porušování lidských práv, jehož se dopouští ruský režim.

Vyjádřil také solidaritu a podporu občanům Ruska a Běloruska, kteří protestují proti ruské útočné válce proti Ukrajině, a požadoval, aby členské státy chránily Rusy a Bělorusy stíhané za to, že veřejně vystoupili proti válce, stejně jako ruské a běloruské dezertéry a osoby odmítající vojenskou službu, a aby všem těmto osobám poskytly politický azyl. Rovněž vyzval orgány EU, aby spolupracovaly s ruskými demokratickými vůdci a občanskou společností, a podpořil vytvoření centra pro ruskou demokracii, které bude Evropský parlament hostit. Předsedkyně EP se v roce 2022 setkala se zástupci ruské opozice a podvýbor pro lidská práva pořádá pravidelné výměny názorů s ruskými nezávislými novináři a zástupci občanské společnosti a opozice. V červnu 2023 uspořádalo několik poslanců EP kulatý stůl o budoucnosti demokratického Ruska, na němž se sešli zástupci orgánů EU, poslanci EP a přední zástupci širokého spektra svobodných sdělovacích prostředků a politické opozice Ruska.

Skupina pro podporu demokracie a koordinaci voleb a delegace EP pro vztahy s Ruskem dne 14. února 2024 společně uspořádaly konferenci, na které vyzvaly představitele ruské opozice a právníky působící v oblasti lidských práv k diskusi o tom, jak rozumět právě proběhnuvším prezidentským volbám.

Dne 25. dubna 2024, těsně před koncem volebního období a přestávkou v činnosti, Parlament hlasoval o důležitém usnesení, v němž prohlásil, že tzv. „prezidentské volby" konané v Rusku ve dnech 15.–17. března byly nelegitimní a nedemokratické, a jednoznačně odsoudil „volby" uspořádané na dočasně okupovaných územích Ukrajiny, jako nezákonné. Parlament rovněž vyzval členské státy EU a mezinárodní společenství k tomu, aby výsledek prezidentských voleb neuznaly za legitimní, neboť volby nebyly svobodné ani spravedlivé, ba dokonce nesplňovaly základní mezinárodní volební normy, a tudíž postrádaly veškerou demokratickou legitimitu.

Od začátku 10. volebního období v červenci 2024 Evropský parlament v řadě usnesení potvrdil svou soustavnou podporu Ukrajině a odsoudil ruskou agresi.

Vztahy s ruskými zákonodárci se rozvíjely většinou v rámci Výboru pro parlamentní spolupráci, meziparlamentního fóra zřízeného na základě dohody o partnerství a spolupráci mezi EU a Ruskem. Od roku 1997 do roku 2014 fungoval Výbor pro parlamentní spolupráci jako stálá platforma pro rozvíjení spolupráce a dialogu mezi delegacemi Parlamentu a ruského Federálního shromáždění. Od března 2014 však Parlament tyto meziparlamentní schůze přerušil v souladu s omezujícími opatřeními, která EU přijala v reakci na ukrajinskou krizi. Přesto se delegace Parlamentu ve Výboru pro parlamentní spolupráci EU–Rusko i nadále pravidelně schází, aby analyzovala

dopad ruské útočné války proti Ukrajině na svět i v rámci EU, a zejména vyostření zásahů proti ruské občanské společnosti ze strany ruských orgánů. V této souvislosti pořádá delegace pravidelné výměny názorů se zástupci ruské opozice, obránci lidských práv, občanskou společností, nevládními organizacemi, nezávislými novináři a mezinárodními odborníky. V červnu 2025 uspořádala delegace společnou schůzi s Výborem pro zahraniční věci za účasti Julije Navalné a dvou bývalých politických vězňů, Vladimira Kara-Murzy a Ilji Jašina.

Od roku 1999 nebyl Parlament nikdy přizván ke sledování průběhu voleb v Rusku.

DG EXPO
05/2026